

УДК 347.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.51>

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК АСПЕКТ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Туряниця В.В.,
*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Лета А.В.,
*студентка 2-го курсу ОС «Магістр»
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Туряниця В.В., Лета А.В. Право інтелектуальної власності як аспект сучасної глобалізації.

У статті порушується тема захисту інтелектуальної власності в епоху глобалізаційних зрушень і розкриваються засади національного правопорядку на початку становлення основ захисту прав інтелектуальної власності, що надалі по суті виступатиме якісним фундаментом для вирішення потенційних спорів. На основі вивчення встановлено, що інтелектуальна власність не має кордонів, адже якщо автор напише, скажімо програмний код, то він відповідно буде його автором як і в Україні, так і за її межами (в даному випадку йдеться саме про презумпцію авторства). Виділяються і описуються певні характеристики, що властиві поточному режиму інтелектуальної власності.

Обґрунтовано, що в нашій державі можна захистити свої права шляхом укладення договору, щоб запобігти в майбутньому конфліктним ситуаціям, або ж застосувати альтернативні засоби вирішення спору. Прикладом першого випадку може слугувати договір про передання прав на використання твору, тоді як прикладом другого випадку виступають такі моделі як: переговори чи то врегулювання спору за участю судді.

Автором запропоновано дієвий підхід, котрий полягає у безпосередньому інформуванні суспільства щодо забезпечення потреб доброчесності за умови використання чужих об'єктів інтелектуальної власності задля якісної боротьби з плагіатом в Україні. Це можна втілити в життя саме завдяки створенню реєстру вже попередньо зареєстрованих творів, в УКРНОІВІ, які мають свідоцтво. Такий погляд буде цікавим фахівцям в області інтелектуальної власності.

Особливу увагу приділено одній з новел, яка є в нашій державі в умовах війни, зокрема висвітлено те, що у самій заяві щодо припинення порушення авторського права повинні бути наведені підтвердження на предмет достовірності інформації, що подана в якості доказів адвокатом чи то патентним повіреним. Окрім того, повноваження останнього охоплюють подачу таких заяв (у письмовій або ж електронній формах, обов'язково із підписом представника у справах інтелектуальної власності), з'ясування контактів заявників, і в тому числі пряме підтвердження наявності у них прав на об'єкт інтелектуальної власності.

Проведений аналіз рішення Європейського суду з прав людини дозволив нам простежити чіткий взаємозв'язок між існуванням офіційної реєстраційної документації (наприклад свідоцтва про реєстрацію авторського права чи то остаточного судового рішення) та фактичним підтвердженням наявності у суб'єкта комплексу прав інтелектуальної власності. Отже, така кореляція є визначальним критерієм того, чи підпадає сама інтелектуальна власність під егіду захисту Європейської конвенції з прав людини, а у випадку відсутності подібного підтвердження такий хід ситуації може спричинити відмову Європейського суду з прав людини в плані визнання права володіння на певний об'єкт інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, об'єкти інтелектуальної власності, захист інтелектуальної власності, глобалізація, Всесвітня організація інтелектуальної власності, рішення Європейського суду з прав людини.

Turyanytsia V.V., Leta A.V. Intellectual property rights as an aspect of modern globalization.

The article touches upon the topic of intellectual property protection in the era of globalisation and reveals the principles of national legal order at the beginning of the formation of the foundations for protection of intellectual property rights, which will in fact serve as a qualitative basis for resolving potential disputes in the future. The study shows that intellectual property has no borders, because if an author writes, say, a software code, he or she will be its author both in Ukraine and abroad (in this case, we are talking about the presumption of authorship). The author identifies and describes certain characteristics inherent in the current intellectual property regime.

It is substantiated that in our country one can protect one's rights by concluding a contract to prevent future conflicts, or by applying alternative means of dispute resolution. An example of the first case is an agreement on the transfer of rights to use a work, while the second case is exemplified by such models as negotiations or dispute resolution with the participation of a judge.

The author proposes an action-oriented approach, which consists in directly informing the society about ensuring the needs of integrity in the use of other people's intellectual property for the purpose of combating plagiarism in Ukraine. This can be implemented precisely by creating a register of pre-registered works that have already been certified by the Ukrainian National Institute of Intellectual Property. This view will be of interest to intellectual property professionals.

Particular attention is paid to one of the novelties that occurred in our country during the war, in particular, it is highlighted that the application for termination of copyright infringement must contain confirmation of the accuracy of the information submitted as evidence by a lawyer or patent attorney. In addition, the latter's powers include filing such applications (in written or electronic form, with the signature of an intellectual property representative), finding out the applicants' contacts, including direct confirmation of their intellectual property rights.

The analysis of the European Court of Human Rights judgment allowed us to trace a clear correlation between the existence of official registration documentation (e.g., a copyright registration certificate or a final court decision) and the actual confirmation of the existence of a set of intellectual property rights. Thus, such correlation is a crucial criterion for determining whether the intellectual property itself falls under the protection of the European Convention on Human Rights, and in the absence of such confirmation, this situation may result in the European Court of Human Rights refusing to recognise the right of ownership of a particular intellectual property object.

Key words: intellectual property, intellectual property objects, protection of intellectual property, globalization, World Intellectual Property Organisation, judgments of the European Court of Human Rights.

Постановка проблеми. Захист інтелектуальної власності в епоху глобалізаційних зрушень піднімає питання безпеки різноманітних творчих проєктів, які в той чи інший спосіб можуть бути використані абсолютно недобросовісно, наприклад через плагіат. Відтак «Угода про права інтелектуальної власності, пов'язані з торгівлею» дозволяє встановлювати загальні мірила захисту об'єктів інтелектуальної власності на світовому рівні, що з свого боку призводить до конвергенції законів про патенти чи то торговельні марки, зокрема й для країн, які її ратифікували. Проте аби краще зрозуміти ключові стандарти такого захисту нам необхідно звернутися до практики ЄСПЛ із цього питання. Відтак ситуація, яку ми висвітлюємо, на прикладі розкриває функції національного правопорядку на початку становлення основ захисту прав інтелектуальної власності, що надалі по суті виступатиме якісним фундаментом для вирішення потенційних спорів.

Стан опрацювання. Аналіз юридичної літератури вказує на те, що вчені провідних країн світу такі, як: D. Baker, A. Jayadev, K.N. Peifer, J.E. Stiglitz – вивчали феномен інтелектуальної власності для економіки двадцять першого століття, а також її розвиток в епоху оцифрування і глобалізації, зокрема й українські: Г. Андрощук, О. Жовтанецька, А. Золотар, В. Макода та ін. Водночас питання права інтелектуальної як одного з аспектів сучасної глобалізації залишилося не достатньо дослідженим.

Саме тому, **метою статті** є ґрунтовне висвітлення юридичних підвалин захисту інтелектуальної власності в епоху глобалізаційних зрушень, а також аналіз відповідної судової практики ЄСПЛ.

Виклад основного матеріалу. Поточний режим інтелектуальної власності не є стійким. Глобальна економіка двадцять першого століття відрізнятиметься від економіки двадцятого при-

наймні двома важливими моментами. По-перше, економічна вага таких економік, як Південна Африка, Індія та Бразилія, буде значно вищою. По-друге, «невагома економіка» – економіка ідей, знань та інформації – складатиме зростаючу частку виробництва як у розвинутих економіках, так і в країнах, що розвиваються [1].

Це надає змогу нам виокремити певні характеристики, що властиві поточному режиму інтелектуальної власності. Насамперед, це об'єкти, які створюються фізичними особами, що мають ознаки як і новизни, так і нематеріального образу. В цьому випадку також не можна не згадати про конкретне вираження досліджуваних нами об'єктів, наприклад поштовий індекс, що по суті виступає вираженням винаходу. При цьому невід'ємним елементом інтелектуальної власності є гарантування правової охорони її об'єктам, котре має забезпечуватися законодавчими актами.

Інтелектуальна власність і глобалізація – два взаємопов'язані явища, які сформували світ за останні десятиліття. Інтелектуальна власність стосується законних прав, які захищають творіння людського розуму, наприклад: винаходи, художні твори, проекти, товарні знаки та комерційні секрети. Як інтелектуальна власність, так і глобалізація мають глибокий вплив на інновації, розвиток, культуру та права людини [2].

З цього випливає інтелектуальна власність не має кордонів, адже якщо автор напише, скажімо програмний код, то він відповідно буде його автором як і в Україні, так і за її межами (в даному випадку йдеться саме про презумпцію авторства). В цьому контексті важливого сенсу набувають дефініції різноманітних об'єктів інтелектуальної власності. Якщо говорити про торговельні марки, то вони стають при нагоді у разі захисту логотипу чи то новітньої назви брендівих товарів та дозволяють відрізнити останні, тоді як патенти вже надають можливість захищати виключно оригінальні винаходи.

Захист інтелектуальної власності забезпечує безпеку поточних і майбутніх робочих місць, а також економічний успіх – особливо під час кризи. Інтелектуальна власність, яка міститься в ідеях нових продуктів, технологічних процесах або дизайнах, є вирішальним чинником і основою світової економіки зростання та робочих місць саме для малих і середніх компаній, капітал яких часто заснований тільки на одних технологіях [3, с. 6]. Так, Закон інтелектуальної власності є необхідним корелятом ринкового економічного порядку, в якому рішення та ризики приймаються органами планування не централізовано, а децентралізовано [4].

Так, однією з новел, яка є в нашій державі в умовах війни постало те, що у самій заяві щодо припинення порушення авторського права повинні бути наведені підтвердження на предмет достовірності інформації, що подана в якості доказів адвокатом чи то патентним повіреним. Окрім того, повноваження останнього охоплюють подачу таких заяв (у письмовій або ж електронній формах, обов'язково із підписом представника у справах інтелектуальної власності), з'ясування контактів заявників, і в тому числі пряме підтвердження наявності у них прав на об'єкт інтелектуальної власності.

Глобальний характер інтелектуальної власності вимагає міжнародної співпраці та гармонізації законодавства. Такі організації, як Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), відіграють вирішальну роль у сприянні діалогу та встановленні стандартів захисту інтелектуальної власності. Міжнародні угоди, такі як Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), забезпечують базу регулювання інтелектуальної власності між країнами-членами. Глобалізація теж принесла численні виклики та протиріччя у сфері інтелектуальної власності. Такі проблеми, як патентні тролі, порушення авторських прав і контрафактна продукція, стають все більш поширеними в глобалізованому світі. Баланс між правами творців і інноваторів і доступністю знань інформації залишається великою проблемою [2].

При цьому в нашій державі можна захистити свої права шляхом укладення договору, щоб запобігти в майбутньому конфліктним ситуаціям, або ж застосувати альтернативні засоби вирішення спору. Прикладом першого випадку може слугувати договір про передання прав на використання твору, тоді як прикладом другого випадку виступають такі моделі як: переговори чи то врегулювання спору за участю судді.

У цьому контексті «Угода про права інтелектуальної власності, пов'язані з торгівлею» (ТРИПС) і «Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів шляхом охорони авторського права» є двома найважливішими багатосторонніми угодами. Хоча шлях до міжнародної гармонізації захисту інтелектуальної власності загалом і авторського права зокрема вже пройдено, ще далеко не можна сказати, що цей процес уже завершено [4, с. 3].

Вищезгадана угода дозволяє встановлювати загальні мірила захисту об'єктів інтелектуальної власності на світовому рівні, що з свого боку призводить до конвергенції законів про патенти чи то торговельні марки, зокрема й для країн, які ратифікували цю угоду. Проте аби краще зрозуміти ключові стандарти такого захисту нам необхідно звернутися до практики ЄСПЛ із цього питання. Відтак ситуація, яку ми висвітлюємо, на прикладі розкриває функції національного правопорядку на початку становлення основ захисту прав інтелектуальної власності, що надалі по суті виступатиме якісним фундаментом для вирішення потенційних спорів.

У справі «Діма проти Румунії» (*Affaire Dima c. Roumanie*), яку розглядав ЄСПЛ йдеться про захист прав об'єктів інтелектуальної власності. Так, метою позову заявника у вищенаведеній справі було визнання його права на частину прибутку, отриманого компанією М. від відтворення та продажу моделей, власником яких він був. Заявник вважає, що суди проігнорували статтю 6 § 1 Конвенції, не розглянувши його основні аргументи, включаючи, зокрема, недійсність бухгалтерського звіту, а також докази, надані на підтримку існування авторського права, зокрема документи, видані Міністерством культури [6].

Він вважає, що бухгалтерська експертиза зіграла суттєву роль у відхиленні його позову, факт, підтверджений аргументом Верховного Суду, згідно з яким існування комерційного прибутку від компанії М. могло виправдати надання його позову про відшкодування збитків. Як наслідок, відсутність будь-якого розгляду Верховним Судом винятку, заснованого на недійсності висновку експерта через відсутність цитати експерта, в той час як суди зобов'язані розглядати ці питання в першочерговому порядку відповідно до ст. 137 ЦПК, порушив його право на справедливий суд. Заявник також вважає, що суди застосували Закон № 8/1996 із зворотною силою, оскільки ані Указ № 321/1956, ані Конституція 1965 року не містили положень, які виключають зразки державних символів із-під захисту авторського права, як підтверджено Верховним судом у своєму рішенні від 17 жовтня 2000 р. У зв'язку з цим, він також вважає, що Верховний суд не відповів на це клопотання, оскільки вважав непотрібним будь-яке дослідження доказів, наданих у цьому відношенні, беручи до уваги предмет справи дії [6].

Аналіз даного судового рішення, дозволяє нам стверджувати, що існування офіційної реєстраційної документації (наприклад свідоцтва про реєстрацію авторського права чи то остаточного судового рішення), виступає істотним підтвердженням наявності у суб'єкта комплексу прав інтелектуальної власності. Окрім того, ЄСПЛ звертав увагу на безпосереднє надання національними судами загальних гарантій щодо визнання виняткових прав заявника на відповідний об'єкт інтелектуальної власності.

Отже, така кореляція є визначальним критерієм того, чи підпадає сама інтелектуальна власність під егіду захисту ЄКПЛ, а у випадку відсутності подібного підтвердження такий хід ситуації може спричинити відмову ЄСПЛ в плані визнання права володіння на певний об'єкт інтелектуальної власності. Так, існування авторського права у заявника було підтверджено документом, виданим Міністерством культури, проте воно було недостатньо захищено органами румунської влади.

Війна не стала приводом для зупинки чи згортання процесу реформування сфери інтелектуальної власності. Запроваджені зміни дозволяють завершити процес реформування системи інтелектуальної власності, а відомство інтелектуальної власності в Україні працює належним чином. Для вирішення спорів, якщо їх неможливо вирішити шляхом переговорів, можна звернутися до відповідного суду згідно з правилами юрисдикції. Для належного представництва інтересів сторін у суді та надання правової допомоги діє Інститут адвокатури, керівництво діяльністю якого здійснює Національна асоціація адвокатів України на засадах адвокатського самоврядування [5].

При цьому з метою якісної боротьби з плагіатом в Україні має бути використано дієвий підхід, який полягає у безпосередньому інформуванні суспільства щодо забезпечення потреб доброчесності за умови використання чужих об'єктів інтелектуальної власності. Це можна втілити в життя саме завдяки створенню реєстру вже попередньо зареєстрованих творів, в УКРНОІВІ, які мають свідоцтво і додавати туди нові зареєстровані твори (тоді відомству вже слід буде проводити експертизу також і на всі об'єкти авторських прав, що надалі подаватимуться до нього).

Орган інтелектуальної власності під час війни працює стабільно. Крім того, у жовтні 2022 року розпочалася реорганізація Укрпатенту, спрямована на створення повноцінного Національного органу інтелектуальної власності для забезпечення додаткової прозорості процедур набуття та розпорядження правами ІВ, запровадження ефективного механізму захисту прав, зменшення

корупційного тиску по справах та ін. У період воєнного стану спрощено формальні вимоги до подачі документів; а саме, дозволивши подавати заяви, заяви, клопотання та заперечення через електронні системи або електронною поштою з використанням сканованих копій завірених ЄП документів. Зміни до законодавства. Прийнято оновлений Закон України «Про авторське право і суміжні права», який містить багато новел; а саме безхазяйні твори, права на неоригінальні твори, знищення об'єкта архітектури без попередження та ін. Крім того, оновлюється законодавство про атестацію патентних повірених, роботу апеляційної палати та інших профільних установ [5].

Вважаємо, що парламент у нашій країні повинен ефективно здійснювати співробітництво з іншими парламентами з метою запобігання протиправних діянь у контексті захисту прав інтелектуальної власності, так як нині глобалізаційні процеси з їх динамічними змінами поєднують в собі економічні, політичні та культурні фактори. У зв'язку з цим, наш законодавець сьогодні повинен створювати такі правові норми чинного законодавства, які б враховували прогресивний розвиток інноваційних технологій, що дозволить в подальшому уникнути як і економічних збитків, так і потенційної шкоди міжнародній репутації нашої держави.

Висновок. Поточний режим інтелектуальної власності не є стійким, і це при тому, що інтелектуальна власність не має кордонів, адже якщо автор напише, скажімо програмний код, то він відповідно буде його автором як і в Україні, так і за її межами. А з метою якісної боротьби з плагіатом в Україні має бути використано дієвий підхід, який полягає у безпосередньому інформуванні суспільства щодо забезпечення потреб доброчесності за умови використання чужих об'єктів інтелектуальної власності. Це можна втілити в життя саме завдяки створенню реєстру вже попередньо зареєстрованих творів, в УКРНОІВІ, які мають свідоцтво і додавати туди нові зареєстровані твори (тоді відомству вже слід буде проводити експертизу також і на всі об'єкти авторських прав, що надалі подаватимуться до нього).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Joseph E. Stiglitz, Dean Baker and Arjun Jayadev. Intellectual Property for the Twenty-First-Century Economy. URL: <https://www.cepr.net/intellectual-property-for-the-twenty-first-century-economy/> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Geistiges Eigentum Und Globalisierung. URL: <https://fastercapital.com/de/thema/geistiges-eigentum-und-globalisierung.html> (дата звернення: 10. 04. 2024).
3. Standpunkte zum Geistigen Eigentum Die Wissensindustrie auf dem Weg durch das 21. Zweite, überarbeitete Auflage. Herausgeber: BITKOM. 2011. – S. 26. URL: <https://www.bitkom.org/sites/default/files/file/import/Standpunkte-Geistiges-Eigentum2.pdf> (дата звернення: 10. 04. 2024).
4. Peifer, KN. Geistiges Eigentum: Schutzrecht oder Ausbeutungstitel? Zustand und Entwicklungen im Zeitalter von Digitalisierung und Globalisierung — Einführung und Bilanz. In: Depenheuer, O., Peifer, KN. (eds) Geistiges Eigentum: Schutzrecht oder Ausbeutungstitel?. Bibliothek des Eigentums, vol 5. Springer. – Berlin, Heidelberg, 2008. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-540-77750-2_1 (дата звернення: 09. 09. 2024).
5. Sergiy Barbashyn. Intellectual property protection in Ukraine during the war. 2024. URL: <https://www.aippi.org/news/intellectual-property-protection-in-ukraine-during-the-war/> (дата звернення: 09. 09. 2024).
6. Affaire Dima c. Roumanie. No 58472/00. HUDOC – European Court of Human Rights. 26.03.2006. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-78042%22%5D%7D> (дата звернення: 09. 09. 2024).